

Στους «Πειραιώτες» του ο συγγραφέας φωτίζει μια πραγματικότητα σκληρή, απολύτως αθέατη έως τα τώρα, που καμία σχέση δεν έχει με τις χαριτωμένες απεικονίσεις του ελληνικού κινηματογράφου

Πόρνες, λουμπίνες, βαρύμαγκες και ο σκουπιδοτενεκές της μνήμης

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΤΣΑΠΛΗΣ

Κωλόμπες, λουμπίνες και λιμάρηδες. Μπουρούχες, πουρέκλες και σακαφιόρες. Πόρνες του λιμανιού και βαρύμαγκες που δεν σηκώνουν πολλά. Στους «Πειραιώτες» του ο Διονύσης Χαριτόπουλος παίρνει μεγάλο ρίσκο. Φαινομενικά επιχειρεί να υλοποιήσει μια ανθρωπογεωγραφία του Πειραιά όπως τον γνώρισε ο ίδιος κάπου στις αρχές της δεκαετίας του '60. Στην πραγματικότητα όμως προτείνει, μέσα από την πάντα ανατρεπτική και σκληρή ματιά του, μια άλλη ιστορία για τα 60s, παράλληλη και αντίθετη της επίσημης. Της επίσημης όχι τόσο όπως την εννοούμε συνήθως, αυτής δηλαδή που διαχέεται από τους επίσημους θεσμούς (σχολείο, πανεπιστήμια κ.λπ.), όσο εκείνης που έχει εντυπωθεί στη δημόσια μνήμη και είναι κυρίαρχη, φτιαγμένη και συντηρημένη από ετερόκλητα υλικά, όπως οι παλιές

Η αφηγηματική τεχνική είναι η παράθεση μικρών αυτόνομων ιστοριών στις οποίες παρεμβάλλονται ειδήσεις από τον Τύπο της εποχής

ταινίες του εμπορικού κινηματογράφου και το κύμα νοσταλγίας που συγκροτήθηκε κάπου στα 70s για την εποχή της «αθωότητας», όπου όλα ήταν όμορφα και αυθεντικά. Ένα αφήγημα σύμφωνα με το οποίο όλα λειτουργούσαν καλά και κυρίως ανθρώπινα πριν η ελληνική κοινωνία «διαβρωθεί» από τον αμερικανικό τρόπο ζωής και την επέλαση του καταναλωτισμού (ιδίως τη δεκαετία του '80). Ήταν όμως έτσι;

Κάθε καρδιάς καρύδι

Ο Χαριτόπουλος, όπως συνηθίζει, δεν χαρίζει κάστανα. Ο Πειραιάς που περιγράφει είναι ένας κόσμος πραγματικά ζόρικος, που στα μάτια του σημερινού αναγνώστη προκαλεί τρόμο, δέος και (γιατί όχι;) ενίοτε απδία. Ουσιαστικά, όπως ο ίδιος τονίζει, πρόκειται για δύο διαφορετικούς κόσμους, τον «αριστοκρατικό» Πειραιά της Καστέλλας όπου κατοικούν τα αστικά και μεσοαστικά στρώματα και τον «βαθύ» Πειραιά: Μανιάτικα, Ταμπούρια, Αμφιάλη, Κοκκινιά και λοιπές εργατικές και προσφυγικές

συνοικίες. Και βέβαια, το λιμάνι, τόπος που έλκει κάθε καρδιάς καρύδι, δεδομένου ότι εκεί μπορεί να βρεθούν εύκολα γυναίκες, χρήμα και υποσχέσεις για μια καλύτερη ή πιο εύκολη ζωή. Σε αυτό το τμήμα του Πειραιά, επιτομή και σύμβολο του οποίου αποτελούν αναμφίβολα η Τρούμπα και ο Ολυμπιακός, ο συγγραφέας στρέφει τον φακό του προκειμένου να φωτίσει τις ορίζουσες μιας πραγματικότητας σκληρής, απολύτως αθέατης έως τα τώρα, που καμία σχέση δεν έχει με τις χαριτωμένες απεικονίσεις του ελληνικού κινηματογράφου.

Ειδησάρια

Η αφηγηματική τεχνική που ο συγ-

γραφέας χρησιμοποιεί ως προς τούτο είναι η παράθεση μικρών αυτόνομων ιστοριών στις οποίες παρεμβάλλονται ειδήσεις από τον Τύπο της εποχής. Η μανιέρα αυτή δεν είναι καινούργια. Πρώτος, αν δεν κάνω λάθος, την έχει χρησιμοποιήσει ο Θανάσης Βαλτινός στο βιβλίο του «Στοιχεία για τη δεκαετία του '60», προκειμένου να «σκηνοθετήσει» αποτελεσματικά μια κοινωνία, ουσιαστικά σπαράγματα της οποίας η επίσημη Ιστορία έχει επιλέξει να πετάξει στον σκουπιδοτενεκές της μνήμης. Υπό μία έννοια, την ίδια τεχνική υιοθετεί και ο Χαριτόπουλος συνθέτοντας ένα σύνολο μικρών ιστοριών που φαίνονται αυτόνομες, ουσιαστικά όμως είναι

μεταξύ τους απολύτως συνδεδεμένες. Αρμός που τις συνδέει, όπως προείπα, ένα πλήθος από ειδησάρια, μικρές ειδήσεις που αφορούν την καθημερινότητα του Πειραιά και των ανθρώπων του και τις οποίες προσεκτικά παρεμβάλλει εν είδει σχολίου. Πρόκειται για πραγματικές ειδήσεις; Στις σελίδες του βιβλίου δεν ξεκαθαρίζεται αν όντως είναι ή (όπως εγώ εκτιμώ) πρόκειται για «ειδήσεις» υποδειγματικά φτιαγμένες επί τούτω από έναν αληθινό μάστορα του γραπτού λόγου. Ειδήσεις δηλαδή που δεν είναι πραγματικές, αλλά θα μπορούσαν να είναι – και αυτό είναι που έχει σημασία καθώς έτσι αναπλάθεται υποδειγματικά ένας κόσμος που ζει μέσα στη στέρση,

στον μόχθο και στα πανταχού παρόντα όρια που επιβάλλει η έννοια της «τιμής». Κοντολογίς, ένας κόσμος της βιοπάλης: «Εις την ακτήν του Περάματος εξεβράσθη εκθές το πτώμα του Νικολάου Ι., ετών 40, αέργου. Εκ των ανακρίσεων του Κεντρικού Λιμεναρχείου προέκυψεν ότι επίνγη ολισθήσας εις την θάλασσαν, καθ' ην ώραν – ως εσυνήθιζεν – έπλενε την μοναδικήν του περισκελίδα» (σελ. 161). Τα ειδησάρια αυτά δεν είναι επιλεγμένα (ή κατασκευασμένα) προκειμένου να εντυπωσιαστεί ο αναγνώστης διαβάζοντας «περιέργα», «πιπεράτα» ή ορισμένες φορές αστεία περιστατικά. Αντιθέτως. Συνομιλούν με τις μικρές ιστορίες, τις συμπληρώνουν και τις αναδει-

Στο βιβλίο υπάρχουν σκηνές και από τον πιο «αριστοκρατικό» και από τον πιο «βαθύ» Πειραιά. Εδώ, φωτογραφία από την Τρούμπα, Σκουζέ και Φίλωνος, γύρω στο 1965

Ο Διονύσιος Χαριτόπουλος γεννήθηκε το 1947 στον Πειραιά όπου έζησε τα πρώτα 20 χρόνια της ζωής του κάνοντας από μικρή ηλικία διάφορες χειρωνακτικές δουλειές στο λιμάνι και στα γύρω μηχανουργεία και εργοστάσια. Από τα γνωστότερα έργα του είναι το μυθιστόρημα «Τα παιδιά της Χελιδόνας» και η Βιογραφία του Βελουχιώτη «Άρης, ο αρχηγός των ατάκτων» (και τα δύο επανακυκλοφόρησαν πρόσφατα από τις Εκδόσεις Τόπος)

κνύουν υποστηρίζοντας τον βασικό στόχο, την ανασυγκρότηση δηλαδή ενός κόσμου ξεχασμένου και παραμελημένου, ενός κόσμου με άλλες, ακατανόητες πιθανόν στα μάτια του σημερινού αναγνώστη προτεραιότητες. Η παραπάνω «είδση», για παράδειγμα, θα μπορούσε να διαβαστεί παράλληλα με την ιστορία της μάνας που μαχαιρώθηκε από τον πλανόδιο πωλητή καρπουζιών στον τσακωμό για ένα όχι και τόσο γλυκό καρπούζι: «Βγε, κόσμε, να δεις καρπούζια Αστακού. Όλα τα σφάζω, όλα τα μαχαιρώνω... Αν δεν είναι πετιμέζι, τα πετώ και πληρώνω ψυχική οδύνη. Εβγα να πάρεις καρπούζι να γλείφεις». Το παιδί αναστατώνεται. Παρατάει το παιχνίδι κι αρχίζει να

παρακαλεί τη μάνα του να πάρει καρπούζι. – Βρε, ποιου περισσεύουνε, ποιος έχει λεφτά για χάλασμα; λέει στενόχωρα η γυναίκα» (σελ. 115). Τη στιγμή που ένας ιστορικός της εποχής θα φλυαρούσε ακατάσχετα περιγράφοντας με σωρό λέξεων τον καθημερινό αγώνα της επιβίωσης, ο Χαριτόπουλος με ένα ειδησάριο και μια κουβέντα της μάνας (λεφτά για χάλασμα ένα καρπούζι για το παιδί) τα λέει όλα με αξιοθαύμαστη οικονομία.

Ο Κώστας Κατσάπης (katsapius@gmail.com) είναι ιστορικός στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και συγγραφέας του βιβλίου: «Το πρόβλημα νεολαία. Μοντέρνοι νέοι, παράδοση και αμφισβήτηση στη μεταπολεμική Ελλάδα (1964-1974)», Αθήνα 2013

Διονύσιος Χαριτόπουλος
ΠΕΙΡΑΙΩΤΕΣ
ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ
1947-1967
Εκδ. Τόπος
2016, σελ. 176
Τιμή: 13 ευρώ

Η ωμότητα της αφήγησης

Δημιουργώντας εικόνες που παραπέμπουν σε ταινία του ιταλικού νεορεαλισμού, ο συγγραφέας παγώνει τον αναγνώστη, τον σοκάρει με την ωμότητα της αφήγησης, του εμβάλλει ένα συναίσθημα βαρύ κι ασήκωτο σαν τη μαγκιά των Πειραιωτών, υπαισθητικά ωστόσο φροντίζει να ελαφρύνει το κλίμα με ειδήσεις που σκιαγραφούν χαρακτήρες του περιθωρίου και όνειρα σουρεαλιστικά που δεν ανήκουν στον κόσμο των «λογικών». Όπως ακριβώς η παρακάτω «είδση» που θυμίζει έντονα την τελευταία λυτρωτική σκηνή από την ταινία «Miracolo a Milano»: «Μέσα στον φάκελο [του εξαφανισμένου στην Ακτή Ποσειδώνος νεαρού] ένα μικρό σημείωμα: “Ειδοποιήσατε ότι βρίσκομαι σε αποστολή. [...] Βρίσκομαι σε βάθος 500.000 μέτρων στον βυθό της θάλασσας, εκεί ερευνώ για να βρω πετρέλαιο και να σώσω την ανθρωπότητα. Είμαι επιστήμων ωκεανών, αστροναυτικής και Διαστήματος. Όταν με χρειαστείτε, θα επιστρέψω”» (σελ. 83). Διάολε, αυτό κι αν είναι Ιστορία.

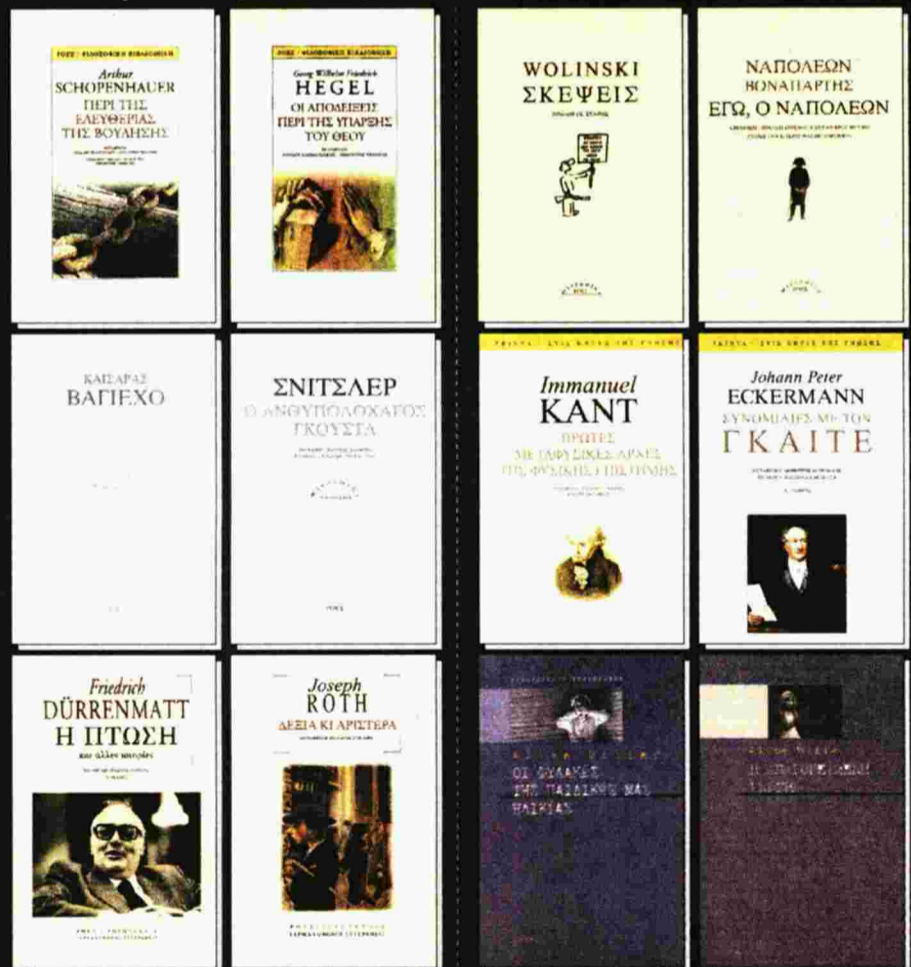
Μια «ιστορία από τα κάτω»

Ενοποιώντας κόσμους που δεν επικοινωνούσαν

Συνιστά η τεχνική του Χαριτόπουλου Ιστορία ή έστω κομμάτι της; Προφανώς ο συγγραφέας δεν ενδιαφέρεται να συνεχίσει στη συγγραφή μιας «εναλλακτικής» Ιστορίας, ωστόσο το εγχείρημά του (έχει ενδιαφέρον ότι παραπέμπει στην τάση της σύγχρονης ιστοριογραφίας να αναδεικνύονται όψεις του πολιτισμικού και κυρίως η ιδιαίτερη συνάρθρωσή τους με το πολιτικό και το κοινωνικό. Δεν πρόκειται για μια μετανεωτερική αφήγηση με λογικές αποδόμησης και αφάρεσης «νοήματος», αλλά για προσπάθεια αποκατάστασης του μέσα από την απόδοση σημασίας σε αυτό που έως τώρα θεωρούνταν απαξιωμένο και φτηνό. Εν προκειμένω, η «διάσημη» αναφορά του στους Λαμπράκηδες και στο γεγονός ότι μερικοί από αυτούς είναι «χειρότεροι κι από τα κασέρια του Κατοχικού» (σελ. 33), που προβάλλεται (ή και χαιρετίζεται) σε αρκετές αναλύσεις ως τεκμήριο μιας αρνητικής στάσης του Χαριτόπουλου απέναντι στους Λαμπράκηδες και την κουλτούρα τους, δεν θα πρέπει να αποσπαστεί από το καταρχήν εγχείρημά του, δηλαδή την ολιστική αφήγηση ενός σύμπαντος στο οποίο οι τελευταίοι δεν συνιστούσαν παρά ένα μεμονωμένο κομμάτι, όχι σημαντικότερο από τα άλλα: αλήτες και νταβατζήδες, κωλόμπες και μάγκες, «μουτζουρωμένοι» που πρέπει να καθαρίσουν το όνομά τους, παιδάκια που βιάζονται και γυναίκες που αυτοκτονούν. Ταυτότητες σήμερα εν πολλοίς εξαφανισμένες, ταυτότητες πληθυντικές, ταυτότητες όχι σπάνια αντιθετικές και δύσκολες, με τις οποίες λίγοι έχουν την ικανότητα να καταπιαστούν μαζί τους και να τις αναδείξουν επαρκώς, ισορροπημένα και χωρίς γλαφυρότητες ή υπερβολές. Ο Χαριτόπουλος καλούπώνει μια αφήγηση η οποία εντέλει δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια «ιστορία από τα κάτω», θυμίζει ωστόσο με τη γραφή του πόσο η εποχή της μετανεωτερικότητας, παρά την επέλαση του ατομικισμού, λειτούργησε τις τελευταίες δεκαετίες ολοποικτικά, ενοποιώντας, αν όχι απόλυτα πάντως σημαντικά, κόσμους ξεχωριστούς, κόσμους που έως την αρχή του '80 ουσιαστικά δεν επικοινωνούσαν, κόσμους με μια εσωτερική ισορροπία που βασίζονταν σε ιδιαίτερες νόρμες που ήταν «έγκλημα» να παραβιάσεις.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ PRINTA ~ ΡΟΕΣ

Βιβλία με λόγο ~ Βιβλία για πάντα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ PRINTA ~ ΡΟΕΣ

Λομβάρδου 27-29, 114 73 Αθήνα, Τηλ.: 210 6429409, Fax: 210 6411597
e-mail: printa@otenet.gr, www.printa-roes.gr